

Юрій Мефодійович Ковальчук,

кандидат психологічних наук,
старший науковий співробітник
відділу діагностики обдарованості
Інституту обдарованої дитини НАПН України,
м. Київ, Україна

 <https://orcid.org/0000-0001-6686-3579>

УДК 159.9.07

DOI [https://doi.org/10.32405/2309-3935-2022-2\(85\)-35-41](https://doi.org/10.32405/2309-3935-2022-2(85)-35-41)

СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНІ ПАРАМЕТРИ ГУМАНІСТИЧНО ОРІЄНТОВАНОЇ ПСИХОДІАГНОСТИКИ ОБДАРОВАНОСТІ ДИТИНИ

Анотація.

У статті представлено пропозиції автора щодо шляхів модернізації психодіагностики обдарованості дитини, пошуку нових теоретичних, концептуальних, методологічних, психоекологічних, етичних і методичних підходів до розв'язання проблеми. До визначальних вимог інноваційної спрямованості таких підходів належить їх відповідність структурно-функціональним особливостям природи обдарованості дитини і гуманістичним психологічним стандартам. Наводиться обґрунтування відповідності цим критеріям запропонованого автором підходу, з огляду на ту обставину, що стрижнем теоретичної і практичної його ідеології є орієнтація на стратегії врахування і застосування у розпізнаванні і оцінці обдарованості дитини структурно-функціональних параметрів гуманістично орієнтованої психодіагностики. Автором аргументуються позиції щодо природи структурно-функціональної організації обдарованості дитини і невідповідності їй традиційних психодіагностичних підходів. Ключовою закономірністю структурно-функціональної організації обдарованості як системного утворення він вважає асоціативний характер структурних і функціональних зв'язків специфічних здібностей як утворювальних компонентів обдарованості із когнітивними, афективними, особистісними, спонукальними (в тому числі соціокультурними) та іншими ланками психічного функціонування людини. Цьому суперечать підходи до діагностики обдарованості, що орієнтовані на ідентифікацію обдарованості за ознаками специфічних здібностей і зумовлюють таке формування змісту стимульного матеріалу опитувальників і тестів, а відтак отримання відповідної психологічної інформації, яке спрямоване на констатацію прямих ознак обдарованості. Це спричиняється до того, що поза увагою залишається та сукупність складних психологічних властивостей обдарованої дитини, що функціонально асоціюються зі специфічними здібностями, забезпечують їх роботу і впливають на їх розвиток. Подібна позиція діагноста суперечить природним закономірностям виникнення, розвитку і роботи тієї складної системи властивостей людського індивіда (тілесних, душевних і духовних), яку називають обдарованістю. Замість уявлення, в основі якого лежить образ обдарованості як складної системи, практикується спрощене її поняття, що по суті отожднює обдарованість з однією чи декількома специфічними здібностями. Таке розуміння обдарованості значно обмежує евристичні можливості психодіагностичних інструментів і процедур. Наслідками цього є продукування і використання неповної психологічної інформації, під впливом якої формується фрагментарна, а відтак недостовірна картина характеристик феномена обдарованості, що знижує ступінь її констатуючої достовірності, надійності і прогностичності щодо розвитку обдарованого індивіда. Зміст наведених автором базових узагальнень полягає у тому, що: обдарованість може стати і бути дієвою у просторі активного структурно-функціонального контексту; підходом, що дає можливість розв'язання проблем і завдань ефективного розпізнавання і психодіагностичного оцінювання обдарованості дитини є асоціативний структурно-функціональний підхід; побудована на принципах асоціативного структурно-функціонального підходу методологія має бути спрямованою на виявлення активного структурно-функціонального контексту, утвореного провідною специфічною здібністю як у системі здібностей обдарованої дитини, так і в загальному контексті її психіки.

Ключові слова: обдарованість; діагностика обдарованості; підходи до психодіагностики обдарованості; методології психодіагностики обдарованості; асоціативний структурно-функціональний підхід до психодіагностики обдарованості.

Одним із найскладніших і найбагатіших завдань гуманістичної практики є розпізнавання обдарованої дитини і всебічне сприяння розкриттю потенціалу її обдарованості. Це завдання закономірно перетворюється на завдання гуманістич-

ної науки, насамперед дитячої гіфтології – науки про обдаровану дитину.

Сучасний етап розвитку гіфтології відзначається спробами науковців вийти за межі традиційних способів ідентифікації обдарованих

індивідів і діагностики їхніх здібностей й розробити теоретичні, концептуальні та діагностичні інструменти, які відкриють можливість застосування гнучких підходів і способів виявлення як ознак обдарованості, так і асоційованих з ними психологічних феноменів, які чинять на їх функціонування і розвиток стимулювальний чи гальмувальний вплив – чинників розвитку обдарованості.

Розроблення теоретичних і діагностичних підходів та інструментів розпізнавання системи здібностей обдарованої дитини – традиційна, а й по сьогодні гостроактуальна проблема, з огляду на ту обставину, що залишаються невирішеними значна кількість складових її частин.

Ключовою закономірністю структурно-функціональної організації обдарованості як системного утворення є асоціативний характер структурних і функціональних зв'язків специфічних здібностей як утворювальних компонентів обдарованості з когнітивними, афективними, особистісними, спонукальними (в тому числі соціокультурними) та іншими ланками психічного функціонування людини. Один із традиційно застосовуваних підходів до діагностики обдарованості, що зорієнтований на ідентифікацію обдарованості за ознаками специфічних здібностей, передбачає таке формування змісту опитувальників і тестів (їх стимульного матеріалу) і отримання відповідної психологічної інформації, який спрямований на констатацію прямих ознак обдарованості. Однак поза увагою залишається та сукупність складних психологічних властивостей обдарованої особи, що функціонально асоціюються зі специфічними здібностями, забезпечують їх роботу і впливають на їх розвиток. Це суперечить закономірностям виникнення, розвитку і роботи тієї складної системи властивостей людського індивіда (тілесних, душевних і духовних), яку називають обдарованістю. Замість уявлення, в основі якого лежить образ обдарованості як такої системи, практикується спрощене поняття обдарованості, яке по суті отожднює обдарованість з однією чи декількома специфічними здібностями. Редукціонізм цього зразка властивий не лише буденній свідомості, а й деяким науковим трактуванням, зокрема підходам до ідентифікації обдарованості. Це значно обмежує евристичні можливості діагностичних інструментів і процедур, унаслідок чого діагност отримує неповну психологічну інформацію, під впливом якої у нього формується фрагментарна, а відтак недостовірна картина характеристик феномена обдарованості, що знижує ступінь її констатуючої достовірності, надійності і прогностичності щодо розвитку обдарованого індивіда. Керована таким підходом діагностика обдарованості неявно наслідує підходи клінічної діагностики, яка із природних причин закономірно орієнтується на

ідентифікацію ознак – симптомів, що набувають якостей специфічності у процесі виникнення, розвитку і маніфестації психічного розладу.

Психологічна реальність феномена обдарованості, однак, виявляється у тому, що специфічна здібність чи сукупність специфічних здібностей, виникаючи, не мають власного потенціалу для того, щоб виявитися безпосередньо ні у внутрішньому вимірі реальності психіки, ні у вимірі дійсності зовнішніх реакцій і стійкої поведінкової активності. Щоб виявити себе, специфічна здібність має налагодити асоціативні зв'язки з іншими здібностями для задіювання їх потенціалу з метою створення спонукальної, оперативної і продуктивної динаміки. Такий зв'язок розвивається і встановлюється через механізм асоціативного захоплення функціональним полем специфічної здібності периферичних елементів просторового і енергетичного поля необхідних їй здібностей.

Повторне задіювання таких зв'язків веде до їх усталення і виникнення на їх основі стійких констеляцій здібностей, їх системи, постійне використання якої і утворює в кінцевому результаті феномен продуктивної обдарованості. Обдарованість може стати і бути дієвою, таким чином, у просторі активного структурно-функціонального контексту. Не становить у цьому сенсі винятку і найвищий ступінь розвитку обдарованості – геніальність: лише під впливом гіпнотичної сили найвищого рівня розвитку і вияву специфічної здібності чи здібностей може скластися враження, що ця здібність чи здібності є самодостатніми й ізольованими. Такий феномен справді має місце, але як феномен патопсихологічний (феномен надрозвинутої здібності у савантів або у дітей з розладами аутистичного спектру тощо). Нормологічно ж геніальність – структурований феномен. Нормальність геніальності виявляється у тому, що вона асоціює специфічну здібність чи здібності з усією сукупністю здібностей і їх модифікацій, які необхідні для того, щоб вона стала функціональною, а відтак продуктивною. У випадку, коли їй для цього потрібна модифікація надмірного ступеня вираженості певної здібності чи здібностей, то вона здійснює їх асоціацію, «не зважаючи» на її чи їх оцінку за критеріями норми – патології. Так виглядає справжня динаміка і діалектика природи обдарованості в рамках і межах функціонального континууму системи психіки.

Розуміння складної природи обдарованості і ролі у її розпізнаванні неспецифічних компонентів її структури, функціональний вплив яких виявляється як в особливостях психічного функціонування обдарованого індивіда, так і в особливостях його поведінки, спонукав дослідників до опису цих особливостей. Один із таких описів належить К. Юнгу, який запропонував перелік непрямих, периферичних щодо ядра специфічних здібностей психологічних і поведінкових

особливостей обдарованих дітей, які, на його думку, можуть бути індикаторами властивої їм обдарованості того чи іншого типу. До переліку таких характеристик він включив: оригінальність, послідовність, інтенсивність і витонченість фантазії, здатність перетворення її в життя, неухважність, незібраність. Серед несприятливих для розвитку обдарованості, але діагностично показових, дослідник назвав такі особистісні і поведінкові прояви обдарованих дітей, як розкиданість, пустощі, витівки, недбайливість, халатність, неухважність, бешкетливість, норавливість, «заспаність» [4].

Подібну спробу зробив А. Маслоу. Його перелік стосувався дорослих людей, які досягли самоактуалізації, що асоціюється з втіленою обдарованістю.

До об'єктивних показників ознак осіб, які актуалізували себе або рухаються у цьому напрямі належать:

- більш ясне, більш ефективне сприйняття реальності;
- більша відкритість переживанням;
- більша цільність, цілісність і єдність особистості;
- більша спонтанність і експресивність; ідеальне функціонування, життєздатність;
- автентичне «Я»: повна самотність, самостійність і неповторність;
- більш високий ступінь об'єктивності, відстороненості, вміння піднятися над своїм «Я»;
- нове набуття творчого підходу;
- вміння поєднувати конкретику з абстракціями;
- демократизм у структурі характеру;
- здатність любити.

Перелік суб'єктивних ознак складають характеристики таких переживань:

- радості життя;
- щастя або ейфорії;
- спокою;
- незворушності;
- відповідальності;
- впевненості у своїй здатності впоратися зі стресом, занепокоєнням і проблемами.

Суб'єктивними ознаками зради самому собі (передовсім, своїй обдарованості, що є продуктом системи автентичності) є такі переживання, як тривога, відчай, нудьга, невміння радіти життю, вічне почуття вини і сорому, безцільності, переживання пустоти, відсутності самостійності тощо [3].

Наведені приклади свідчать про існування в рамках традиційної емпіричної парадигми розпізнавання обдарованих індивідів підходу, для розуміння сутності якого можливою може бути назва «периферичний». Периферичний підхід орієнтує на ознаки обдарованості, які перебувають на периферії її активного структурно-функціонального контексту. Він дає змогу за

«симбіотичними» ознаками сформувати припущення про те, що конкретний індивід є обдарованим. Виникнення «підозри» щодо його обдарованості за умови конструктивної соціальної позиції суб'єкта розпізнавального акту, яка передбачає доброзичливість, людяність (гуманність), може мати низку позитивних наслідків, до найважливіших серед яких належать такі:

– зосередження більш пильної уваги на ймовірно обдарованому індивіді і прагнення більш глибокого його пізнання;

– здійснення дій щодо верифікації припущення про наявність в індивіда унікальної з позиції продуктивності певного типу сукупності здібностей і властивостей;

– піклування про створення умов для виявлення ймовірно обдарованим індивідом його здібностей і властивостей, які спонтанно або ж у створених через поставлене завдання умовах він виявив;

– вираження щирої зацікавленості долею ймовірно обдарованої людини, особливо дитини, надання обдарованій дитині допомоги в усвідомленні цінності її обдарованості і її відповідальності за розвиток і втілення своєї обдарованості, а також у самоствердженні як її носія і суб'єкта.

Перед науковими дослідженнями периферичний підхід ставить завдання вивчення тих «неспецифічних» здібностей і властивостей, зокрема особистісних, які надійно або хоча б значною мірою корелюють із сукупністю специфічних здібностей і властивостей, що утворюють стрижень обдарованості.

В основі периферичного підходу лежить імпліцитна концепція детермінантної сили обдарованості, що виявляється у неминучому закономірному функціональному впливові, який обдарованість чинить на інші системи і компоненти психіки людини. З огляду на те, що такий вплив є специфічним, системи і компоненти психіки у процесі їх функціонування мають специфічним чином змінюватися, що відкриває можливість за ознаками цих змін ідентифікувати наявність обдарованості та її особливості, що виявляються у психології та поведінці її носіїв.

Отже, існує два основні емпіричні підходи до розпізнавання обдарованості: розпізнавання специфічних здібностей і розпізнавання супровідних психологічних особливостей, що трактуються агентами розпізнавання обдарованості як непрямі ознаки і прояви обдарованості.

Багатьма дослідниками обдарованих індивідів складено переліки таких психологічних особливостей, що виявляються на: *когнітивному рівні* (типові для обдарованих людей думки, переконання, загальножиттєві стратегічні орієнтації, схеми, інтуїтивно розвинені і свідомо сформульовані життєві, соціальні, професійні, творчі та екзистенційні позиції і принципи тощо); *афектив-*

ному рівні (емоційне прийняття або неприйняття тих чи інших феноменів суспільного й індивідуального життя, емоційне уникнення певних ситуацій); поведінковому рівні (специфічні властиві обдарованим людям універсальні особливості поведінки, наприклад тенденція усамітнення).

Оптимальним у діагностиці обдарованості, як здається, є поєднання периферичного і специфічно орієнтованого підходів, оскільки це відкриває можливість її двосторонньо спрямованого аналізу і наближеного до стереотипного бачення, а відтак створює передумови для більш об'єктивного розпізнавання обдарованості індивіда, діагностичної і прогностичної оцінки його здібностей і властивостей. Таким є зовнішній контур структурно-функціональної гуманістично орієнтованої психодіагностики обдарованості.

Одним із завдань такої діагностики, що має без перебільшення пріоритетне значення і особливе гуманістичне навантаження, є діагностика чинників, що перешкоджають розвитку, вияву та втіленню обдарованості.

Слово «обдарованість» має винятково позитивну конотацію, відкриті форми якої асоціюються з висловом «дар божий», що відображає найвищий ступінь позитивної оцінки і ставлення до явища обдарованості, а імпліцитний підтекст натякає на очікування виняткових досягнень і успіхів у житті обдарованої особи у тій сфері суспільного життя, до якої «тяжіє» профіль чи вид її обдарованості. Такі очікування – невід'ємний супутник життя обдарованого індивіда. Значний вплив вони справляють на розвиток обдарованої дитини, бо від їх присутності чи відсутності, а також особливостей їх вияву залежить створення навколо неї атмосфери зацікавленості у розвитку її здібностей і суспільно бажаних якостей.

Як свідчить життєвий досвід і дослідження, одним із негативних чинників, що перешкоджають створенню таких умов є недостатній рівень обізнаності, а відтак і усвідомлення найближчим оточенням дитини того, що вона є обдарованою. Другим таким чинником є некомпетентність оточуючих стосовно того, які стратегії поведінки щодо обдарованої дитини обрати.

Зазначені природні закономірності і особливості феномена обдарованості висувають відповідні вимоги до її ідентифікації і діагностичної оцінки, а відтак розроблення підходу, відповідно до параметрів якого можуть бути створені ефективні засоби розпізнавання обдарованості і обдарованого індивіда.

Підходом, що відповідає таким вимогам і дає можливість вирішення зазначених та інших проблем і завдань розпізнавання і діагностичної оцінки обдарованості дитини є асоціативний структурно-функціональний підхід.

Методологія дослідження, побудована на принципах асоціативного структурно-

функціонального підходу полягає у застосуванні орієнтації на виявлення активного структурно-функціонального контексту, утвореного провідною специфічною здібністю як у системі здібностей обдарованого індивіда, так і в загальному контексті його психіки.

Методологія виявлення активного структурно-функціонального контексту націлює дослідника і практика на:

- розв'язання базової суперечності у діагностиці обдарованості: фрагментарною спрямованістю діагностичних інструментів і процедур і системним характером феномена обдарованості. Фрагментарність діагностичних інструментів і процедур до певної міри є зумовленою природними причинами, серед яких – обмеженість порогу діагностичної толерантності і чутливості респондента, детермінована цим необхідна обмеженість змістової ємності діагностичного інструменту і часових рамок здійснення діагностичних дій тощо. Саме на подолання цих та інших обмежень розраховані діагностичні інструменти нового покоління, одним із різновидів яких є діагностичні машини, що отримали назву діагностичних батарей. Головною технологічною перешкодою у їх використанні є проблема наукової доказовості зведення до єдиного знаменника діагностичного висновку результатів застосування великої кількості різних параметрів ідентифікації прямих і непрямих ознак обдарованості;

- подолання фрагментарності у діагностиці обдарованості, яка виявляється у виявленні лише специфічних здібностей і ігноруванні інших її складників, які виконують роль чинників, що сприяють прогресивним її змінам, або ж чинять гальмуючий вплив чи спричиняють їх регрес;

- розроблення орієнтованих на виявлення особливостей організації структурно-функціонального контексту діагностичних інструментів ідентифікації обдарованості і її оцінки;

- виявлення актуальних компонентів обдарованості, що виконують роль чинників актуального ступеня її розвитку і виявлення компонентів, ступінь вираженості і особливості зв'язку і взаємодії з іншими компонентами, які потенційно можуть виступати чинниками перспективного розвитку обдарованості.

Методологія виявлення активного структурно-функціонального контексту у системі здібностей обдарованого індивіда передбачає використання у розробленні діагностичних засобів і здійсненні діагностичних процедур таких параметрів психологічного функціонування обдарованого індивіда:

- ступінь усвідомлення своїх специфічних здібностей;

- особливості ставлення до своїх специфічних здібностей;

- обсяг уваги, який займає взаємодія індивіда зі своїми специфічними здібностями;

- особливості впливу специфічних здібностей на систему спонукань;
- ступінь впевненості у здатності використати й утвердити свої специфічні здібності;
- наявність чи відсутність компонентів спонукання до розвитку своїх специфічних здібностей;
- особливості особистісного реагування на специфічні здібності й особистісні зміни, ними зумовлені;
- особливості когнітивних рефлексій (когніцій), зумовлених усвідомленням відкритих у себе специфічних здібностей;
- особливості афективних реагувань на наявність специфічних здібностей;
- особливості поведінкових реакцій і стратегій, що зумовлені виявом специфічних здібностей;
- усвідомлення обдарованим індивідом особливостей ставлення найближчого оточення до його специфічної здібності чи здібностей;
- особливості за параметрами ретроспективно-генетичного і актуального вимірів впливу на розвиток потенціалу обдарованості індивіда його найближчого оточення.

Виявлення таких особливостей може стати джерелом додаткової інформації, яку можна використати для складання діагностичної оцінки обдарованості дитини. Воно спрямовано на з'ясування низки фактів діагностичного значення, а саме: чи були серед родичів суб'єкта обдарованості (обдарованої дитини) представники професій, що відповідають профілю його обдарованості, чи впливали ці родичі, передовсім батьки, на цілеспрямований розвиток профільних здібностей.

Другий параметр – ступінь вітальності, її сили у розвитку суб'єкта обдарованості. Сила вітальності виявляється у готовності залишатися відданим своїй автентичності всупереч зовнішнім і внутрішнім нівелюючим чи руйнівним чинникам і у задіюванні механізму наміру, інтенційності втілення характеристик і алгоритмів автентичності у формі активності, що мають своїм результатом продукти функціонування обдарованості.

Один із найскладніших моментів діагностики обдарованості – розпізнавання прихованих конструктів у структурі активного структурно-функціонального контексту, що містять енергетично-спонукальний потенціал активності індивіда щодо впровадження у свої дії і вчинки характеристик обдарованості.

Які психологічні та поведінкові ознаки свідчать про те, що індивід потенційно здатний у відповідних життєвих ситуаціях побачити боротьбу за самотрансценденцію, ядром якої є сукупність продуктивних неповторних здібностей?

Як відомо, обдарованість зазвичай асоціюється із специфічними здібностями. Це зумовлює існування такої ситуації її розуміння і практичної інтерпретації, коли діагностичні акти і дії з

її розвитку спрямовані на специфічні здібності. Внаслідок цього поза увагою і діагностів, і практиків, що займаються розвитком обдарованості, залишаються здібності, без яких обдарованість не може себе виявити, розвиватися і втілюватися у продуктивну активність.

Однією із цілей асоціативної структурно-функціональної психодіагностики обдарованості є подолання дисоціативних діагностичних дій і рух від сепарації специфічних ознак обдарованості, що неусвідомлювано нерідко трактується як симптоми, до цілісного бачення обдарованої дитини в усій сукупності складнощів і суперечностей її природної організації та розвитку. Цілісне бачення дитини – принципове завдання для педагогіки і психологічної науки, що досліджує різні аспекти розвитку дитини. Але ця ж вимога має набути статусу основоположного принципу для діагностики обдарованості дитини.

У контексті терміна «асоціативна структурно-функціональна психодіагностика обдарованості» поняття «асоціативна» має декілька значень:

- асоціативна як спрямована на виявлення сукупності основних компонентів, що утворюють обдарованість;
- асоціативна у значенні протилежного стану до стану дисоціації.

Дисоціативним є традиційний підхід до діагностики обдарованості, коли із всієї сукупності властивостей індивіда, що утворюють обдарованість, виявляють лише частину, здійснюючи у такий спосіб штучну зовнішню їх дисоціацію із закономірним у такому випадку наступним навіюванням носію діагностованих властивостей переконання щодо необхідності і природності ідентифікації себе саме з дисоційованою частиною властивостей. Типовим прикладом такої дисоціації є випадки, коли батьки з допомогою інструментів педагогічного сімейного примусу, а в окремих випадках і психологічного насильства, змушують свою дитину посилено розвивати ті здібності, які їм здаються неординарними, видатними, ігноруючи решту властивостей дитини, з якими вона безсвідомо себе ідентифікує, а значить, не може і не хоче від них відмовлятися, інтуїтивно відчуючи небезпечність і згубність такої відмови для своєї автентичності і цілісності.

Нерідко внаслідок подібної зовнішньої нав'язуваної дисоціації відбувається дисоціація внутрішня, коли дитина у той чи інший спосіб вдається до різноманітних форм протесту проти нав'язуваної їй «її обдарованості» як частини її ідентичності, аж до ненависті до неї, страху перед нею і відмови ідентифікувати себе з нею і працювати над її розвитком. Різноманітні форми дисоціацій, що мають місце у процесі виникнення, розвитку і виявлення обдарованості дитини, одна із маловивчених і перспективних проблем наукових досліджень.

Асоціативний структурно-функціональний підхід створює передумови для розроблення на його платформі різноманітних пластичних методологій і їх гнучкого застосування як у дослідницьких цілях, так і в цілях здійснення практичної діагностики і розвитку обдарованості дитини.

Пафос структурно-функціональної гуманістично орієнтованої діагностики обдарованості дитини полягає у баченні і розумінні обдарованої дитини як живої реальної дитини, а не теоретичної моделі обдарованості, у душі якої живе (за метафорою) іскра божя обдарованості, що жевріє і спалахує, розгортається і згортається, лякає і спричиняє піднесення, приносить переживання життєвої радості і життєвого страждання, впевненості і сумнівів у собі тощо аж до тієї миті, коли обдарованість дитини (чи внаслідок її самодостатності чи в результаті допомоги інших) не перетвориться на структурно-функціональний стрижень її душі, який здійснить загальну асоціацію всіх її визначальних властивостей і спрямує новоутворену організацію душі дитини в русло виконання і втілення нею, а згодом нею в статусі дорослої людини, свого життєвого призначення.

Використані літературні джерела

1. Анастازی А. Дифференціальна психологія. Індивідуальні та групові розличия в поведінці: учеб. пособие / А. Анастازی; пер. с англ. – М. : Апрель Пресс, Изд-во ЭКСМО-Пресс, 2001. – 752 с.
2. Мак-Вильмс Н. Психоаналитическая диагностика: Понимание структуры личности в клиническом процессе / Н. Мак-Вильмс. – М. : Класс, 1998. – 480 с.
3. Маслоу Х. Абрахам Мотивация и личность (2-е вид.) / Х. Маслоу. – СПб. : Евразия, 1999. – 357 с.
4. Юнг К. Г. Собрание сочинений. Конфликты детской души: пер. с нем. / К. Г. Юнг. – М. : Канон, 1997. – 336 с. – (История психологии в памятниках).
5. Юнг К. Г. Проблемы души нашего времени: пер. с нем. / К. Г. Юнг. – М. : Прогрес, 1993. – 336 с.

References

1. Anastazi, A. (2001). *Differencial'naya psihologiya. Individual'nye i gruppovye razlichiya v povedenii* [Differential psychology. Individual and group differences in behavior]. Moscow, 752 p. [in Russian].
2. Mak-Vilms, N. (1998). *Psikhoanaliticheskaya diagnostika: Ponimaniye struktury lichnosti v klinicheskom protsesse* [Psychoanalytic diagnosis: Understanding the structure of personality in the clinical process]. Moscow, 480 p. [in Russian].
3. Maslou, Kh. (1999). *Abrakham Motivatsiya i lichnost'* [Abraham Motivation and Personality]. St. Peterburg, 357 p. [in Russian].
4. Yung, K. G. (1997). *Sobraniye sochineniy. Konflikty detskoy dushi* [Collected Works. Conflicts of the child's soul]. Moscow, 336 p. [in Russian].
5. Yung, K. G. (1993). *Problemy dushi nashego*

vremeni [Problems of the soul of our time]. Moscow, 336 p. [in Russian].

Kovalchuk Yuriy, PhD in Psychological Sciences, Leading Researcher of Giftedness Diagnostics Department of Institute of Gifted Children of NAES of Ukraine, Kyiv, Ukraine

STRUCTURALLY-FUNCTIONAL PARAMETERS OF HUMANISTICALLY ORIENTED PSYCHODIAGNOSIS OF CHILD'S GIFTEDNESS

Summary.

The article presents the author's proposals on ways to modernize the psychodiagnosis of gifted children, finding new theoretical, conceptual, methodological, psychoecological, ethical and methodological approaches to solving the problem. The defining requirements of the innovative orientation of such approaches include their compliance with the structural and functional features of the nature of the gifted child and humanistic psychological standards. The substantiation of conformity to these criteria of the approach offered by the author is given, considering that the core of its theoretical and practical ideology is orientation on strategy of the account and application in recognition and an estimation of giftedness of the child of structural-functional parameters of humanistically oriented psychodiagnostics.

The author argues the position on the nature of structural-functional organization of the gifted child and the inconsistency of traditional psychodiagnostic approaches. He considers the associative nature of structural and functional connections of specific abilities as formative components of giftedness with cognitive, affective, personal, motivational (including sociocultural) and other parts of human mental functioning to be a key regularity of structural-functional organization of giftedness as a systemic formation. This is contradicted by approaches to the diagnosis of giftedness, which are focused on identifying giftedness on the basis of specific abilities and determine the formation of the content of stimulus material of questionnaires and tests, and thus obtaining appropriate psychological information aimed at finding direct signs of giftedness. This is due to the fact that the set of complex psychological properties of a gifted child, which are functionally associated with specific abilities, ensure their work and influence their development, is also overlooked. Such a position of the diagnostician contradicts the natural laws of origin, development and operation of the complex system of properties of the human individual (physical, mental and spiritual), which is called giftedness. Instead of the idea, which is based on the image of giftedness as a complex system, a simplified concept is practiced, which essentially identifies giftedness with one or more specific abilities. This understanding of giftedness significantly limits the heuristic capabilities of psychodiagnostic tools and procedures. The consequences of this are the production and use of incomplete psychological

information, under the influence of which a fragmentary, and therefore unreliable picture of the characteristics of the phenomenon of giftedness, which reduces the degree of its assertive reliability, reliability and predictability of gifted individual.

The content of the basic generalizations given by the author is that: giftedness can become and be effective in the space of active structural-functional context; an associative structural-functional approach is an approach that allows solving problems and tasks of

effective recognition and psychodiagnostic assessment of a child 's talents; built on the principles of associative structural-functional approach, the methodology should be aimed at identifying an active structural-functional context, formed by the leading specific ability in the gifted child and in the general context of his psyche.

Keywords: *giftedness; giftedness diagnostics; giftedness diagnostics approaches; giftedness diagnostics methodologies; associative structural-functional approach.*

Стаття надійшла до редколегії 16 травня 2022 року

